

BOSNA HERSEK'İN REFAH ARAYIŞLARI

09.09.2014

İÇİNDEKİLER

BOSNA HERSEK'İN REFAH ARAYIŞLARI	6
Krizlerdeki Ana Öğeler	6
Vatandaşlarımızın Dinamizmi	6
Sevgi, Adalet, İlmîlilik	7
DİASPORA'NIN ÖNEMİ	8
Diaspora Anavatan için ne yapabilir?	8
Anavatan Diaspora için ne yapabilir?	9
BOSNA HERSEK'İN MEGA HEDEFLERİ BELİRLENMELİ	10
Gelişme Dengeleri	11
İyi Yönde Eğilim	12
ULUSLARIN MUTLULUĞUNDA GELİŞMİŞLİK	13
Nasıl'ı Tanımlamak	14
Proje Hedefler	14
Batı'yı Yakalamada Sıçrama Yolu	16
Yarıştta Geri Kalmamak İçin Yapılacaklar	17
DEVLET YÖNETİMİNDE HÜR TEŞEBBÜSÜN YERİ	18
Sivil Toplum Kurumları	18
Hür Teşebbüsün Egemenliği	19
EKONOMİDE ŞİRKET-DEVLET ANALOJİSİ	21

Analojide İfadelenmeler	21
İthalat ve Borçlanma	23
BÜROKRASIYE HIZ KAZANDIRMAK	24
Seçimler Sonrası Devletteki Yavaşlama	25
DEVLET YATIRIMLARINDA VERİM DÜŞÜKLÜĞÜ	26
Devlet Yatırımlarındaki Verimsizlik Nedenleri	27
Vatandaşın Parası Bilinci	28
Altyapı Yatırımlarında Modelleme	29
Yatırımları Projelendirme	30
REFAH ÜLKESİ OLMA YOLLARI	31
İstihdamın Bilgi Üretimine Kayması	32
Hür Teşebbüsün Gelir Getirici Yatırımları ve Analizi	33
Önlemlerin Uygulanması	34
GELİŞMİŞLİKTE AR-GE ÇALIŞMALARI	35
Dost Ülkelerle Finansal Dostluk Bağları	35
ÖZELLEŞTİRMEDE VATANDAŞIN ÇIKARLARI	36
Serbest Rekabete Hazır Olma	36
EKONOMİDE ÇIKIŞ YOLU	37
Vergi Denetim Sistemi	37
Acı İlaç Yerine Tatlı Reçeteler	38
EKONOMİYİ DÜZE ÇIKARACAK FİKİRLER	39

Üretim ve İhracat	39
Turizm Sektörü	40
Bilişim sektörü	40
NATO Çerçevesinde Savunma Sanayisi	41
TASARRUF EKONOMİSİ	42
Devlet Yatırımlarında Tasarruf	43
Tasarruf Silsilesi	43
TÜKETİCİYİ KORUMAYA YÖNELİK TEDBİRLER	44
Devletin Standartlar Öngörmesi	45
Tüketicinin Bilgilendirilmesi	45
Tüketici Rekabetle Korunur	45
Kaliteli Mal ve Hizmet Üretimi	46
Rekabette Engeller	47
Kalitenin Anlaşılması	48
YAP-IŞLET DEVRET (YİD) MODELİ	48
YİD Yatırımları	49
YİD Yatırımlarının Başarı Nedenleri	50
YİD’le Gelen Yabancı Sermaye	51
YİD ve Özelleştirme	52
Yatırımların Devlet Bütçesi Dışına Çıkarılması	53
Rant Gelirlerinin Frenlenmesi	55

Bosna Hersek'in Refah Arayışları

Fakirleşmiş bir toplumda insan zengin de olsa, mutsuz ve başı eğik insanlar arasında gülebilme ve sevinçli anılar yaşama imkânı yoktur.

Son yıllarda kendini çok geliştiren Bosna Hersek insanının bu dinamizmi, ülkemizin yüksek potansiyelini dinamiğe çevirebilecek güçtedir.

Krizlerdeki Ana Öğeler

Krizlerde moral, güven ve istikrar en önemli rolü oynayan ana öğelerdir. Öncelikle kendine güven, bilahare devlete güven önemlidir.

Şunu kabul etmek gerekir ki bu güveni devlet kadar halk ta kendi kendine sarsmıştır.

Vatandaşlarımızın Dinamizmi

Kesinlikle vatandaşımızın dinamizmi moralimizi yükseltecek niteliktedir, bardağı hep yarı boş görme alışkanlığını bırakmaya çalışalım.

Özellikle medya bir iki ay gibi kısa bir süre için dahi olsa vatandaşın gözünün önüne olguların olumlu yönlerini sergilemeye çalışarak moral yükseltici bir rol oynarsa sorunların önemli bir oranı çözüme aşamasına gelir.

Yüksek moral, kendimize güven, mutlaka başaracağız inancı, gayret ve çalışma neticesinde bu süreci kısa sürede atlatacağız.

Güven ve İstikrar; üretimi, tüketimi, ihracatın gelişmesini ve yatırımları körükleyecek, dolayısıyla işsizliği önemli derecede azaltacaktır.

Medya tüm organları ile bilinçli ve bilgili olarak yapıcı tenkitçi rolünü mutlaka oynar, aşırılıktan kaçmaya gayret ederse, kamuoyumuz hızla güvene kavuşacak, geleceğe ümit ve inançla bakacaktır. Önemli bir sürecin içindeyiz. Vatandaşlarımız el birliği ile yüksek başarıyı yakalayacaktır. Bize benzer durumda olan bazı ülkeler cesur önlemler alma suretiyle kısa sürede kendi sorunlarının üstesinden gelerek önemli derecede yol almışlardır.

Ülkemize özel olan karar alma ve uygulama sıkıntılarını kabul ediyoruz ancak hep birlikte aşmaya çalışırsak çok kısa zamanda aşarız kanısındayız.

Sevgi, Adalet, İlmîlilik

Sözlü ve yazılı basında herkes birbirine karşı görünüyor ve herkes birbirini suçluyor. Çoğu kez insanlar ve kurumlar, çıkarları zedelenen kişiler

tarafından haksızca karalanıyor.

“At çamuru, izi kalsın” türünden düşünce ve eylemler maalesef revaçta. Arada suçsuz kurum ve kişiler, kendilerini savunsalar bile, haklı savunmaları ithamlar karşısında kamuoyunda gölgelenmiş oluyor.

İnsanlarımız arasındaki gelir dağılımındaki dengesizlik, kanımca bu kavgayı körükleyen en önemli nedendir. Bu dengesizliği giderebilecek esas, alt gelir düzeyindeki insanların yaşam koşullarını uygarlığın gerektirdiği düzeye getirebilmektir. Bunun çözümü istihdam, istihdam için yatırımlar ve ayrıca bütçe dengesidir.

Diyalog, fikirlere saygı, uzlaşma ve en önemlisi insan sevgisi ve toplum saygısı konularına ağırlık verilmesi birbirini suçlamayı kısa bir süre içinde sona erdirebilir.

Vatandaşça göstereceğimiz gayret, kamuoyunu yönlendirici organların ve özellikle medyanın bu konudaki tutumlarına bağlı olarak gelişebilir. Vatandaşlarımız artık huzuru, iç açıcı haberleri ve mutluluğu özlemektedirler.

Bu özlemi giderebilmenin, hepimizin ayrı ayrı

bireysel uğraşlarımıza bağlı olduğunu da unutmayalım.

Diasporanın Önemi

Dışa beyin göçü, “insan sermayesinin uçuşu” olarak tanımlanmakta ve bize benzer ülkelerde yaşandığı gibi dışa göçün kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu beyin göçlerinin ülkeler için beyin dolaşımına ve beyin kazanımlarına dönüştürülmesi, etkili diaspora stratejileri üretmekten geçmektedir.

Bosna Hersek Diasporası refah ülkesi olma yolunda en önemli değerlerimizden birisidir. Dinamik diasporamız ile etkin iletişim içinde olmamız ve onları ortak hedef doğrultusunda birleştirmemiz oldukça önemlidir.

Diaspora stratejilerinin sürdürülebilirliği, diasporalar ve anavatan arasında karşılıklı faydaya dayalı ilişkilerin kurulmasına dayanmaktadır. Çok sık karşılaşılan bir soru olan “Diaspora bizim için neler yapabilir?” sorusu yükselen diaspora stratejilerinde yeni bir soruyu daha sorma gereksinimini meydana getirmiştir. “Biz, diaspora için ne yapabiliriz?”

Diaspora üyelerine değer verilmesi duygusal bir

bakış açısından fazlası ise, sadece onların görüşlerini dinlemekle yetinmemeliyiz. Aynı zamanda, onların diyalog yoluyla dile getirdikleri isteklerin uygun yollarla yerine getirilmesi sorumluluğu da bizlere aittir, konuların önemine binaen daha fazla geç kalınmadan gerekenler yapılmalıdır.

Diaspora üyeleri geri dönüşlerinde, girişimcilik ruhunu ve tecrübeyi de yanlarında getireceklerdir. Gidiş gelişleri, beyin göçünden ziyade beyin dolaşımının dinamik bir sürecidir.

Önemli olan sadece beyin göçünü tersine çevirmek değil, beyinlerin anavatanda değilken de anavatan için anlamlı olabilecek çalışmaların içerisinde yer alabileceği sistemleri oluşturabilmektedir.

Geniş bir diaspora ağının üyelerine ulaşmak küreselleşen dünya- da oldukça kolay hale geldi. Diasporaların “dünyayı anavatana, anavatana ise dünyaya” bağlayan büyük bir Pazar oluşturduğu unutulmamalıdır. Ayrıca ekonomik varlığı ve sosyal sermayesi artan diaspora çok daha etkin bir şekilde yaşadıkları ülkelerde anavatan için lobi faaliyetleri yaparak ülkemizin kalkınmasına önemli katkı verebilir.

Bosna Hersek'in Mega Hedefleri Belirlenmeli

İnsanlara daha kaliteli bir yaşam verebilmek için belirlenmesi gereken mega hedefler üzerinde bütün partilerin mutabık olması ve partiler arası bir uzlaşma ile başka yollardan da olsa birleşmek suretiyle bütün partilerin bu mega hedeflere yönelmeleri gerekir. Eğer bu olursa Bosna Hersek daha da ileri gider.

Bütün bunların planlayıcılar tarafından mümkün olduğu kadar rakamsal düzeyde ifade edilmesi gerekmektedir. Belirlenecek önceliklere göre;

- Sosyal barış ve vergi politikaları uygulanmalı.
- Salt üretim değil. Üretim ve buna bağlı olarak yerli malı tüketim ya da tüketim ve buna bağlı olarak üretim gerçekleştirilmeli.
- Sanayileşme; sadece fabrika kurmak şeklinde değil, araştırma geliştirme, hizmet, biyokimya gibi ileri teknolojiler üzerinde inşa edilmeli.
- Demokratikleşme, idari reform, idari olarak yeniden yapılanma gerçekleştirilmeli.
- Girişimcilik teşvik edilmeli ve özendirilmeli.
- Sektörlerde Kümelenme, Uzmanlaşma ve Markalaşmayı özendirme.
- İhracatçı firma sayısını ve ihracatı artırma çalışmaları yapılmalı. Sektörel bazda hedeflerin belirlenmeli.
- Özel sektörün geliştirilmesi ve

- kurumsallaşma çalışmaları gerçekleştirilmeli.
- Ekonomide dünya ile entegrasyon sağlanmalı.
- Yap-işlet-devret (YİD) metodu yaygınlaştırılmalı.
- Devletin küçülmesi sağlanmalı.

Gelişme Dengeleri

Acaba Bosna Hersek'in mega hedeflere ulaşmasını gerekli kılan nedenler araştırıldığında, gelişmişlik düzeyimiz şu an ne düzeyde seyrediyor?

1. **Bilimsel-Teknolojik Gelişme:** Teknolojik bakımdan gelişmiş olan ülke, bilim ve teknoloji üreten ülkedir. Teknolojik olarak gelişmekte olan bir ülke, aktarılan bilim ve teknolojiyi uygulamaya koyabilen ülkedir. Aktarılan bilim ve teknolojiyi kullanmayan bir ülke ise, gelişmemiş ülkedir.
2. **Ekonomik Gelişme:** Gayri Safi Milli Hâsıla'nın artırılmasıyla beraber, gelir dağılımının düzenli ve dengeli olmasıdır.
3. **Sayısal Gelişme:** Demokraside bütün güçlerin kendi öz menfaatleri yerine –örneğin basının kendi gazetesinin çıkarları yerine- muhalefet ve iktidar partisinin kendi çıkarları yerine ülke çıkarlarını ön planda tutabilmeleridir.

- Kültürel Gelişme:** Her kişinin %100 olarak okuma-yazma bilmesi, 20 yaşını bulmuş olan tüm nüfusun ya da bunun %90'ının en az 8 yıl okumuş olması ve nüfusun; en az üçte birinin, çalıştığı işle ilgili olsun olmasın yükseköğrenim görmüş olmasıdır.

Bu dört gelişme dengeli olarak bir araya geldiğinde ülke hakiki anlamda gelişmiş düzeye geliyor ve ülke insanları mutlu oluyor, bu bağlamda Bosna Hersek'in durumu gelişmişlikle gelişmekte olmanın ortasındadır. Bu tablolara baktığımızda her geçen yıl daha iyi durumda olduğumuz kesin, yukarıya doğru giderken inişler çıkışlar oluyor ama mutluluğa doğru gidiyoruz.

İyi Yöndeki Eğilim

Kalkınmak için uygulanması gerekli olan bu gelişmelerin bir potada yoğunlaşması ile oluşan ekonomi rengini günümüz Bosna Hersek'i için şöyle tanımlayabiliriz: Örneğin iki ana rengi siyah ve beyaz olarak düşünürsek, Bosna Hersek ekonomisi beyaza doğru giden bir gridir denilebilir. Kar beyazı değil fakat siyah da değiliz. Grinin gün geçtikçe beyaza doğru yaklaştığını görüyoruz ama hiçbir zaman beyaza varamayacağımızı da biliyoruz. Zira dünyanın hiçbir ülkesi, Almanya, Japonya bile

beyaza varamamışlar.

Renk Bosna Hersek'te bir süre evvel oldukça siyah idi, o karanlık dönem artık geçti. Ekonomi kim ne derse desin geçmişe göre daha iyi yöndedir. Bizim görüşümüze göre, her iş yapan insanın eleştiricisi olur. Hiç iş yapmamak, hiç hata yapmamak demektir.

Ulusların Mutluluğunda Gelişmişlik

Ulusumuzun mutluluğunun ülkemizin gelişmesi ile doğrudan ilişkili olduğu ve genel anlamda gelişmenin ekonomik ilerleme ile paralel olacağı tüm taraflarca kabul edilmiş bir ilke olmuştur.

Vatandaşlarımızın mutluluğu yolunda gelişmişlik sınırını en kısa zamanda aşmamız gerekmektedir. Bu sınıra varabilmek ve 2020'li yılların Bosna Hersek'i için;

- Bilim ve teknoloji üretimi,
- Teşebbüs hürriyetinin tam olarak uygulanması,
- Kalabalık nüfuslu az sayıda büyük kent yerine, az nüfuslu tüm alt yapısı tamamlanmış çok sayıda küçük kent,
- İnsan yaşamının uzatılmasının ön şartı olan kirlenmemiş bir doğa,
- Çalışan nüfusta %10'un altında işsizlik oranı,
- Tabana yayılmış servet veya başka bir deyimle

hakça bir gelir dağılımı,

- Serbest piyasa ekonomisi içerisinde dünya ülkeleri ile serbest ticarete rekabet gücü,
- %5'i aşan yıllık kalkınma hızı, ana hedefler olarak tespit edilmelidir.

Nasıl'ı Tanımlamak

Bugüne kadar siyasi partiler genelde “ne” yapmak istedik-lerini anlatmışlar ancak “nasıl” yapacaklarını tanımlamaya pek yanaşmamışlardır.

Bosna Hersek’imizde bu hedeflere varabilmek için “ne”lerin “nasıl” yapılacağıının açıklanma zamanı artık gelmiştir. Bu “nasıl” sorusuna ilk akla gelen etkili cevap “**İnsana yatırım**”dır.

Proje Hedefler

Gelişmiş ülke, bilim ve teknoloji üreten bir ülkedir. Bilim ve teknoloji üretimi ise, üniversite, yüksek okul ve akademi kavramlarının tanımlanması, farklılaştırılması ve tanımlarına uygun eğitim yapılması ile olur. Üniversite eğitiminin araştırmaya yönelik olması üzerinde durulmalıdır.

Sağlıksız kentleşmeyi önlemek, sanayinin ve ticaretin yeni organize bölgelere kaymasını özendirmekle mümkündür. Bu yeni yörelerde doğa ile iç içe

olabilecek şehirlerin, önceden ilgili teşebbüs otoritelerine yaptırılacak imar planları gereğince inşası öngörülmelidir. Bunun için banka kredilerinin, direk veya borsalar kanalı ile kişisel konut sahibi olmak isteyenlere Batı'da da olduğu gibi yaygınlaştırılması gereklidir.

Yönetimi özelleştirmeden, halka hisse satışının sonunun daima hüsrana olduğu ve olacağı gözden ırak tutulmamalıdır. Bu bakımdan “Kamu İktisadi İşletmeleri” yönetiminin hisse azınlığı ile dahi olsa hür teşebbüsün ehil ellerine teslim edilmesi ve akabinde hisselerin borsada satışına gidilmelidir. Borsa'nın güvenilirlik ve sağlamlık kazanmasının servetin tabana yayılması anlamına geldiği unutulmamalıdır.

Borsa oyunlarının bilimsel olarak yapılmasını teminin, kurumsal yatırımcılar veya başka bir deyimle sigorta şirketlerinin ve emekli sandıklarının güçlenmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle hayat ve inşaat sigortalarının yanı sıra özel vakıfların gelişmesine özen gösterilmelidir. Bu özen, gelir dağılımındaki bozukluğu düzenlerken “insan” unsuruna verilen önem kendiliğinden artmış olacaktır.

Sanayi ve hizmet sektörlerinin güçlendirilmeleri için bu sektörlerde, ülke çıkarları doğrultusunda geliştirilmeleri gereken branşlar teşvik edilmelidir.

Teşviklerin önceden bilinen bir zaman süresi içinde azalan bir eğimle sıfırlanması ilke olarak kabul edilmelidir. Serbest piyasa ekonomisinde devamlı korumacılık reddedilirken dumping mutlaka önlenmelidir.

Hür teşebbüs güçlendirilirken devlet, iç ve dış güvenliğin yanı sıra eğitim, sağlık ve altyapı dışında ancak seçici teşvik harcamalarına yönelerek mümkün mertebe küçülmelidir.

Batı'yı Yakalamada Sıçrama Yolu

Batı ülkeleri ile olan yarışta, bu ülkelerin hızlı koşmalarının yanı sıra bize nazaran önemli bir avantajları olduğu unutulmamalıdır. Onlardan hızlı koşarak onlara yetişmemiz olanak dışıdır. Çare, bir sıçrama ile onların düzeyine erişebilmektir.

Sıçrama, modern teknolojiyi onlardan almanın yanı sıra, gelişmiş olan ülkelerin firmaları ile kazan&kazan çerçevesinde işbirliği yapmak, teşebbüs ortaklıkları kurmaktır.

16 Haziran 2008'de Avrupa Birliği ile imzalanan İstikrar ve Ortaklık anlaşması ve 03.07.2002 tarihinde Türkiye ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile gümrüklerin sıfırlandığı göz önünde bulundurulursa, bu ülkelerle rekabet ürünleri yerine tamamlayıcı ürünlerle ilgili işbirliği ve ortaklık anlaşmaları yapma yolu tercih edilmelidir.

Bunun bir bedeli varsa ödemekten korkmamak gerekir. Kapitülasyon fobisine kapılmadan işbirliğinin bize getireceği yararların değerini saptayarak akılcı bir pazarlıkla bunu ödemekten kaçınmamalı, sıçramanın bedelini mutlaka ödemeliyiz.

Yarıştta Geri Kalmamak İçin Yapılacaklar

Onlarla, eş düzeye gelince araştırma geliştirmeye hız vererek, yarıştta geri kalmamak için uğraş vermeliyiz. Devletlerin ve hükümetlerin vatandaşları için var oldukları ve vatandaşa hizmetle yükümlü oldukları unutulmamalıdır.

Kamu İktisadi İşletmeleri kanalı ile ekonomiye egemen olacak devletten kaçınılmalı, bu suretle bürokrasi asgariye indirilmelidir. Hükmeden bir hükümet değil, yönlendiren ve denetleyen hükümet

olmalıdır. İç güvenlik, eğitim ve sağlıkta dahi hür teşebbüsün mümkün olduğu oranda rol alabilmesi teşvik edilmelidir.

Daha yukarıda sıralanan hedeflere varabilmek amacıyla öngörülen önlemlerin yerine getirilmesi için uğraşırken bir taraftan da “Neden? Niçin? Ne? Nasıl” soruları tanıtım biliminin tüm inceliklerinden yararlanılarak ve gerekli medya araçlarını kullanarak vatandaşımıza etkin şekilde anlatılmalı, vatandaşımız inandırılmalı, vatandaş ile devlet-hükümet arasında mutabakat sağlanmaya çalışılmalıdır.

Bilinmelidir ki, başarının temeli iyi bir tanıtımdır.

Devlet Yönetiminde Hür Teşebbüsün Yeri

Devlet yönetiminde hür teşebbüsün çok önemli görevleri vardır. Çoğu kez insanlar devlet yönetiminin yalnız parlamentolar, hükümetler ve onların atadığı bürokratlar aracılığıyla yapıldığını kabul ederler veya öyle sanırlar. Oysa devlet yönetiminde; kamuoyunun eğilimleri, görüşleri oldukça önem taşır.

Gerçek liderler, Batılı anlamda demokratik yönetim tarzlarında kamuoyuna mutlaka kulak verirler. Ancak gereğinde risk alarak, kendilerine göre ülke

geleceğinin ve çıkarlarının doğrultusunda korkusuzca karar alırlar ve kararlarını uygularlar.

Sivil Toplum Kurumları

Batı demokrasilerinde parlamentolar genelde sivil toplum kurumlarının etkisi altında kalırlar. Yasalardan en çok etkilenecek olanlar yasalara tabi olan uygulayıcılardır. Bu bakımdan gerekçeli yasa tasarıları, uygulayıcılar adına sivil toplum kurumları tarafından hazırlanarak, uygulayıcı olan bürokrasiye iletilmelidir. Esas yasa tasarısının uygulayıcı adına meslek dernekleri veya sivil toplum kurumları ile uygulayıcı adına bürokrasi arasında süregelecek tartışma ve müzakereler sonunda uygun bir şekil alarak parlamento komisyonlarına ve genel kuruluna gönderilmesi gerekir.

Yasal bir faaliyet olan lobi faaliyeti devreye girerek yasa son şeklini alır. Genelde bu yasaların son şeklini almasında sağduyu ve ülke çıkarları egemendir.

Ülkemizde meslek dernekleri ve sivil toplum kurumları genelde yeterli sayı ve olgunluğa erişmediği için gerekli yöntem henüz yeterli şekilde işlenememektedir. Ancak gün geçtikçe bu tür bir anlayış artık zihinlerde yer etmeye başlamıştır.

Hür Teşebbüsün Egemenliği

Bir ülkenin siyasi çıkarlarının gereğince gözetilmesi ve korunması bir oranda o ülkenin ekonomisinin gücüne de bağlıdır. Demokratik ülkelerde hür teşebbüs yüksek oranda ekonomiye egemendir. Ülkeler arasındaki sorunların yalnız siyasi diplomatik yollarla çözülmesi beklenemez. İşadamları arasında gayri resmi olarak yapılacak müzakereler, sorunların çözümüne zemin hazırlayabilir.

Ancak işadamlarının kendi kişisel ve bağlı oldukları meslek ve sosyal dernek, vakıf veya kurumların görüşleri yönünde bazı sorun çözücü temaslara yeltenmelerinin pek doğru olmadığı inancındayız.

Özellikle uluslararası sorunlarda hür teşebbüsün tavrının devletin genel dış politikası doğrultusunda olması şarttır.

Genel, uzun vadeli devlet politikaları bu çevrelerde gereği gibi anlaşılmadığı takdirde, işadamlarının yapacakları atılımlar yarardan çok zarar getirebilecek nitelikte olur.

Bu bakımdan bu tür hareketlerin devletin yönetiminde yapılması gerekir inancındayız. Bunun için hükümetlerin bu tür uluslararası sorun çözücü

faaliyette başarı kazanabileceklerine inandıkları iş adamları veya sivil toplum örgüt yöneticileri ile zaman zaman bir araya gelip, belirli doğrultuları göstermeleri ve hatta bu konuda bir fikir alışverişine girmeleri çok yararlı olacaktır.

Bugün için ülkemizde hükümetlerimiz bu tür konularda hür teşebbüs kurumlarının gücünü tam olarak kullanma-maktadırlar. Devlet politikalarına uygun stratejileri oluşturarak harekete geçecek sivil toplum örgütlerinin hazırlayacakları zeminlerin, hükümetle kurulacak iyi bir diyalogla zaman içinde çok yararlı meyveler vereceğine inanıyoruz.

Bundan sonraki adımlar ülkenin profesyonel diplomatları tarafından daha kolaylıkla atılabilecek ve sorunlara tüm tarafları tatmin edecek dengeli çözümler bulunabilecektir.

Ekonomide Şirket-Devlet Analojisi

Genellikle devlet ile şirket arasında; analogik yakınlıklar, karşılıklı benzerlikler görülür.

Bir şirketin bayrağı vardır. İçinde vatandaşla eşleştirilecek çalışanları vardır, bir şirket içinde aynen partiler gibi işleyen zıt fikirli klikler vardır. Bir şirketin içinde yönetimi sevenleri, sevmeyenleri

vardır. Bir şirketin içinde ve dışında şirketle çeşitli çıkar bağları veya çıkar ayrılıkları olanlar vardır.

Genelde tıpkı devletlerde olduğu gibi şirketlerde de onu içerden yıkmak isteyenler olduğu gibi dışarıdan destekleyenler de vardır. Bu benzetmeler dizisi uzayıp gidebilir. Devlet, bir şirketin homotetik değilse bile analogik büyüğüdür.

Analojideki İfadelenmeler

Bir şirketin gelir gider farkı, masraflar çıktıktan sonra, şirketin karlılığını ifade eder. Bir şirketin karlılığı genellikle bir devlette dış ticaret dengesinin karşılığıdır. Dış satımla dış alım arasındaki fark devlette bir şirketin karına tekabül eden büyüklüktür.

Bir şirketteki nakit akışındaki sonuç da bir devlette döviz rezervleri ile ifade edilir. Şirketin nakit akışındaki durumu ile şirketin kar ve zararı arasında direkt bir ilinti yoktur. Bunların birbirlerine olan etkisi ancak bir süre sonra ortaya çıkar. Aralarındaki etkileşim eş zamanlı değildir.

Bir şirket zarar edebilir ancak bu arada nakit fazlasına sahip bulunabilir; bir şirket kar edebilir, içinde nakit sıkıntısı olabilir. Ancak hakikat şudur ki

şirket zarar etmeye başlayınca mevcut nakit stokunu yiyeceği için, bir süre sonra o nakit fazlalığı azalır.

Tersi de bir ölçüde doğrudur. Yani bir şirket bazı şartlar altında nakit sıkıntısını kar ederek bertaraf edebilir. Fakat karlılığın çok fazla olmasına rağmen nakit sıkıntısından batmış şirketlere de çok rastlanmıştır. Bu yargının sonucu olarak devlet için en ciddi tehlikenin döviz kısıtlığı olduğu söylenebilir.

İşadama çok kez üç topla oynayan bir cambaza benzetilmiştir. Sözüünü ettiğimiz toplardan biri nakit, diğeri öz varlık, üçüncüsü ise kardır.

İş hayatında batan şirketlerin çoğunun hep nakit sıkın- tısından dolayı battıklarına tanık olunur. Şirket karlı işler almış olabilir. Ancak, işlerin yapılması için gerekli yatırımları, yeterli nakit olmadığı için zamanında tamamlayamamışsa karlı gibi görünen iş, gecikme ve bunun getirdiği faiz yükü nedenleriyle eninde sonunda zarara dönüşür.

Ülke ekonomisi içinde en önemli konulardan biri; nakit, yani dövizdir. Bir ülkenin elinde dövizin fazla olması o ülkenin elinde önemli bir güç olmasını daima sağlar. Bu döviz uluslararası alanda müzakere ve pazarlık gücünü artırır.

İthalat ve Borçlanma

Tüketim mallarına dönük ithalat, kalite ve fiyat rekabeti dışında bize çok fazla bir şey getirmez. Hâlbuki yatırıma dönük ithalat bir süre sonra dövize çevrilebilir bir nitelik kazanacaktır. Alınan borçlar cari masraflara gittikçe bir şirketin veya devletin ekonomik ömrü sona erer. Bir şirketin borç vadesini uzatmaması da bir güç göstergesidir. Başka bir deyimle şirket, yatırımı yapar ve vadesi geldikçe borcunu öder.

Bu tür borçlanmaya gitmek şirketin büyüme hızını arttırır. Ancak günlük masrafları karşılamak için alınan borçlar şirket için çok ciddi tehlikelerin olduğuna işarettir.

Devletlerde de durum aynıdır. Devletler de aldıkları borçları birtakım yatırımlara yönlendirme ve bu yatırımların getirileri ile borçlarının anapara ve faizlerini ödeme durumunda olurlarsa, devletlerin borçlanması yarar getirebilir. Alınan borçlar cari masraflara, yani tüketime doğru gidiyorsa o devlet kan kaybediyor demektir. Bu şekilde de devletin borçlarını ödemesi mümkün değildir.

Gönlümüz, ithalatın, üretime yönelik özellikle

yatırım malları için, artmasını arzu etmektedir. Bosna Hersek'in üretken bir ülke haline gelerek bu yolla borçlarını rahat ödeyebilmesi en büyük isteğimizdir. En sağlıklı durum bir ülkede dış ticaret fazlasıyla cari işlemler fazlasının senkronize olmasıdır. Hakiki zenginliğe ulaşmış bu tür devletlerin sırtlarının yere gelmesi mümkün değildir.

Bürokrasiye Hız Kazandırmak

Siyasi iktidarın seçimlerden sonra kilit noktalarında bulunan bürokratları değiştirmesi ve buralara kendi ekibini getirmesi doğaldır. Siyasi iktidar egemenliği altında bulunan tüm kamu kuruluşlarına politikalarını kabul ettirmek ve bu politikalara uygun stratejileri geliştirecek ve uygulayacak kadroları, kendine itaat edecek, özverili ve sadık kişilerden teşekkül ettirmesi çok normaldir.

Siyasi iktidarların seçimleri kazanmalarını sağlayan kişileri de önemli mevkilere getirmeye çalışması tüm ülkelerde rastlanan bir olaydır. Avrupa Birliği üyeleri de dâhil, özellikle İtalya ve hatta Fransa gibi ülkelerde bu tür tayinler iktidar değişikliklerinde yapılmaktadır. Bu değişimler sonucu, yeni gelen yöneticilerin eski devirde yapılmış olduğundan şüphelendikleri usulsüzlük ve uygunsuzluklar konusunda teftiş istemelerini de doğal karşılamak

gerekir.

Bu süreçlerin engellenmesinin ülke ekonomisinde meydana getireceği aksaklıkların göz ardı edilmemesi gerekir.

Seçimler Sonrası Devletteki Yavaşlama

Genellikle seçimlerden sonra özellikle Kamu İktisadi İşletmeleri ile devlet kuruluşlarının faaliyetlerinde bir yavaşlamaya rastlanmaktadır. Bu yavaşlamanın bir yandan uygulanmasına geçilmesi gereken bütçenin ancak yeni kanunlaşmış olmasından, diğer yandan ise yönetimde yapılması gerekli atamaların gecikmesinden ileri geldiğini söylemek yanlış olmaz.

Bunun yanı sıra kamuoyuna, denetimlerin henüz alınmamış olan sonuçlarının olumsuz oldukları konusundaki yansıma, yeni atanmışlarda olduğu kadar değişmesi beklenen bürokratlarda tedirginlik oluşturmakta, işler ister istemez frenlenmektedir. Yeni tayin olmuş yöneticiler ise bu tür denetimlerin ileride kendileri için de yapılacağını bilinciyle aşırı bir temkinlilik içerisinde bürokrasi çarklarının çok ağır çalışmasına sebep olmaktadır.

İşlerin yürüyebilmesi için burada bir yöneticinin tedbirli olduğu kadar müteşebbis olması ve bazı

riskleri hesaplayarak alması gerektiğini vurgulamak isteriz.

Dört başı çok sağlam bir şekilde oluşturulacak kararların aynı zamanda ağır şekilde alınabilecekleri ve işlerin aksayabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca zamanın çok önemli olduğu ve hiç bir zaman geri kazanılamayacağı hatırlatılmalıdır.

Ağır işleyen ve bazı kurumlarda bloke duruma gelmek üzere bulunan karar ve faaliyet süreçlerine hız kazandırabilmek için;

- Yeni atamaların hızla yapılmasını,
- Yeni yöneticilere teşebbüs serbestisi verilmesini,
- Eskiye yönelik denetim ve araştırmaların sessizce ve gizlice yapılmasını, iş başındaki kişilerin tedirgin olmalarının önlenmesini,
- Denetimlerin kesin olumsuz sonuçları alınmadıkça yalan yanlış ve tahmine dayalı dedikodu ve söylemlerin kamuoyuna yansıtılmamasını öneririz.

Devlet Yatırımlarında Verim Düşüklüğü

Uzun bir zamandan beri ülkemizde devletin küçülmesi için bir takım çabalar sarf edilmekte ise de önemli ve hissedilir bir sonuç alındığı söylenemez.

Devletin küçülmesi, devletin sanayi ve ticaretten çekilmesi, başka bir deyimle Kamu İktisadi İşletmeleri'nin özelleştirilmesi ile başlar. Ancak bu husus devletin küçülmesi için yeterli değildir.

Devletin küçülmesinin ana hedefi işlerin daha hızlı ve daha verimli bir şekilde yürütülmesidir. Bunun için de, devletin tekelinde görünen birçok faaliyetin hür teşebbüse devredilmesi gereğinden bahsedilmektedir.

Bununla birlikte yine de devlet tarafından yapılması gerekli savunma, güvenlik, sağlık, eğitim ve en önemlisi alt yapı yatırımları vardır. Ancak bu altyapı yatırımlarında bir ağırlığın, bir verimsizliğin olduğu gözden kaçmamaktadır.

Acaba bu verimsizliği ortadan kaldırmak veya işleri daha verimli hale getirmek için alınacak önlemler yok mudur?

Devlet Yatırımlarındaki Verimsizlik Nedenleri

Devlet yatırımlarında yatırım safhasında ağırlık ve verimsizliğin nedenleri çoktur.

İhale yöntemleri, proje yetersizliği, finans sıkıntısı, bazı kademelerde bürokratların kişiliği, sorumluluk almaktan çekinmeleri ve en önemlisi siyasi baskılar

bu nedenlerin başlıca olanlarıdır.

Bu nedenleri asgariye indirebilmek için yapılacak ilk iş devlet ihalelerini asgariye indirmektir. Bunun yolu devlete yatırımla ilgili görevleri en düşük düzeye indirebilmektir. Bunun da ilk çaresi Kamu İktisadi İşletmeleri'nin özelleştirilmesidir. Gerek kamuoyu, gerekse siyaset yelpazesinin büyük bir bölümü bu duruma taraftardır diye düşünüyoruz.

Bugün için taraftarlık belki şeklidir. Ancak siyasi iktidarın yürütücü gücü cesaretle veya daha doğrusu korku ve çekingenlikten arındırılmış bir cüretle, gizli tenkit ve örtülü engellere rağmen bu konuyu ciddiyetle ele alırsa, kısa zamanda çözüm bulunacağına inanıyoruz.

‘Vatandaşın Parası’ Bilinci

Paranın devletin değil vatandaşın parası olduğunun bilincinin vatandaşta yerleşmesi çok önemlidir. Vatandaş Kamu İktisadi İşletmeleri'nin açıklarının kendi cebinden çıktığı gerçeğini idrak ettiği, sindirdiği, özümsemediği gün, özelleştirme hükümet direktifleri ile değil, vatandaşın zorlaması ile gerçekleşecektir.

Esasen demokrasinin gereği, siyasi kararların

vatandaşın istekleri yönünde alınmasıdır. Demokrasilerde kararlar, objektif doğruluklarından daha fazla vatandaşın istekleri doğrultusunda alınmaktadır.

Hükümetlerin esas görevleri vatandaş objektif doğrular istika- metinde düşünmeye ve objektif doğruları görmeye yönlendirmeleridir. Kamu İktisadi İşletmeleri'nin özelleştirilmesiyle birlikte bürokrasi belki bir nebze küçülecektir. Ancak devlet daima yatırım yapacaktır ve bu yatırımlarını daha verimli hale getirme zorunluluğundadır.

Bürokrasinin küçülmesi dışında da birtakım şartlar vardır. Bu konuyla ilgili yukarıda ihale yöntemleri, proje yetersizliği, finans sıkıntılarının yanında bürokratların belirli düzeylerde bilgi yetersizliklerinden bahsetmiştik.

Altyapı Yatırımlarında Modelleme

Ülkemizin birçok yöresinde devlet kapsamında olması gereken altyapı, sağlık, eğitim, savunma ve güvenlik yatırımları gereksinimi vardır.

Siyasi baskılar bunlarda bir öncelik sırasına müsaade etmez. Bütçeden ayrılacak para sınırlıdır. Bu para ile belirli miktarda yatırımın yapılması ve en kısa zamanda bitirilerek, beklenen maddi manevi veya

sosyal karşılığı getirmesi mümkünken, siyasi baskılar buna müsaade etmez. Mevcut para, zamanında bitirilecek miktarda yatırıma ayrılır. Ancak hiçbiri optimum zamanda bitmez ve sonuç olarak, yıllarca sarf edilmiş paranın faizi bütçeyi gizli gizli kemirir. Zira bitmeyen yatırıma harcanan paranın faizi ve kar mahrumiyeti, devletin kayıtlarında hiçbir şekilde görünmez.

Bu durumda bu işlerin, yüksek verimli olabilmeleri için Batı ülkelerindeki cari başarı usullerini uygulamak yeterlidir.

Amerika'yı yeniden keşfetme gereği yoktur.

Yatırımları Projelendirme

Öncelikle gerekli yatırımlara girişmek için bütçede mevcut olan haklara göre bir öncelikler listesi saptanır. Bu listeye giren yatırımların en hızlı şekilde bitirilmeleri için gerekli ödenekler, müteahhide geciktirilmeden ödenecek bir metoda uygun olarak ayrılır.

İkinci olarak, ilgili yatırımlar konusunda bilgili ve deneyimli firmaların ön eleme listeleri hazırlanır ve bunlar arasından avantajlı projeler ve ihale evrakının hazırlanması, ihalenin değerlendirilmesi, mukavele

görüşmeleri, detay projelerin ve programların ve ona göre yapılacak işlerin uygunluğunun kontrolü, kabul ve işletmeye alma işlemlerinin belirli sorumluluklarla yapılması işleri uzman danışman mühendislik firmalarından en uygun teklif verene ihale edilir.

Danışman mühendis, yapım ihalesini, kendi hazırlayacağı ana proje çerçevesi içinde detay projelerini de kapsamak üzere açar. Bu konuda bir ön seçim sonucunda deneyimli 5 ila 10 firma arasında bir ihale açar ve değerlendirir.

İhale genelde büyük oranda anahtar teslimi esasına göre yürütülerek, firmaların daha iyiyi daha ucuza yapma girişimlerine olanak verilir. Proje ve paranın gecikmesi gibi olaylar ortadan kalkacağı için müteahhitlerin ek istekleri de bu şekilde önlenmiş olacaktır. İş, zamanında ve bütçesi içinde biter. Bilgili kurumların nezdinde yapılacağı için kalite yüksek olur. Hata az olur. Politik baskılar azalır.

Danışman mühendisliğin ihaledeki dürüstlüğü hakkında şüphe olabilir. Ancak danışman mühendislik firmalarının ana sermaye ve referansları, yapmış oldukları işler, bilgi ve deneyimlerinin yanı sıra dürüstlükleridir. Bunların seçiminde bürokratların çok dikkatli davranmaları gerekir.

Yatırımcı idarenin teknik bürokratları, danışman mühendislik firmaları sayesinde bilgilerini çok geliştirirler.

Refah Ülkesi Olma Yolları

Bu bölümde ülkemizin yakın gelecekte refah ülkesi olup olamayacağını ve olması için orta ve kısa vadede ne tür önlemler alınması gerektiği konusunu işleyeceğiz.

İstihdamı artırmak en önemli ve birinci işimiz olmalıdır. Bu durumda insanlar için reel istihdam ve meşguliyet üretmenin; sosyal problemleri çözmenin, zenginliği ve varlığı arttırmanın tek yolu olduğu kanaatine vardık.

Burada reel derken gizli işsizlik anlamına gelmeyen, hakiki bir mal veya hizmet üretimine dönük bir istihdamı kastetmekteyiz.

Ülkemizde yeterli istihdam olmadığı çok açıktır. Bu problem gittikçe büyüme istidadındadır.

İstihdamın Bilgi Üretimine Kayması

Dünyada teknik ve teknoloji hızla gelişiyor. Robotlar insanın kol kuvvetinin yerini alıyor. Az adamla daha çok, daha kaliteli ve daha ucuza üretim yapmak mümkün olabiliyor. İnsanlar mavi gömlekten beyaz

gömlęe geçme arzusunda. Gelişmiş ülkelerde bu arzu daha da belirgin.

Bu durumda istihdam bilgi, fikir ve hizmet üretimine doğru kayıyor. Gelişmiş lkeler gelişmemiş veya gelişmekte olanlara kaba maldan çok bilgi satarak zenginliklerini hızla artırıyor.

Mal üretimine yönelik, mavi yaka istihdamının geliri düşük. Belki önümüzdeki üç beş yıl kol kuvvetine dönük istihdamı artırma yolunu takip edeceğiz. Ancak orta vadede örneğın 10 yıl içinde bilgi satışına yönelik istihdamı artırmaya mecburuz.

Biraz önce belirttiğimiz gibi istihdam bilgi üretimine kayacaktır. Bilgi toplumu olma mecburiyetindeyiz. Bilgi toplumu olmak bilgisayar eğitiminden geçer. Bilgisayar eğitimini ilköğretimden itibaren hızlandırmak, orta vadede gelir getirici istihdamı oluşturacaktır.

Bu bizde yılda elli-yüz milyon KM'a mal olacaksa da buna derhal başlamamız, geleceğimizi mutlaka çok parlak bir duruma getirecektir. Bunu yapacak gücü bulmalıyız. Tam zamanıdır. Fırsatı kaçırmamamız gerekir. Bunun dışında kısa sürede birçok yatırıma ihtiyaç vardır.

Hür Teşebbüsün Gelir Getirici Yatırımları ve Analizi

Hakiki anlamda gelir getirici yatırım yapılması gerekmektedir. Bu da hür teşebbüs yatırımlarıyla olabilir. Gerçek anlamda yap-işlet-devret modelinin dışında devlet tarafından yapılacak yatırımların kâğıt üzerindeki fizibiliteleri ne olursa olsun rantabl olamayacağını deneyimler göstermiştir. *“Sağlık, eğitim, güvenlikle ve bazı zorunlu altyapı yatırımlarının dışındaki tüm yatırımların hür teşebbüs eliyle yapılması gerekir”* doktrini artık yerleşmiştir.

İstihdamı kısa vadede artırmak, yatırıma bağlıdır. Bir yatırım için iç ve/veya dış pazara ihtiyaç vardır. Üretim miktarlarını artıracak seri üretimle maliyetleri düşürüp rekabet edecek seviyeye getirilmesi gerekir.

Maliyeti etkileyen direkt unsurlar:

- Ham madde fiyatları,
- Enerji fiyatları,
- Ücretler,
- Finans masrafları,
- Pazarlama ve satış masrafları,
- Nakliye masrafları olup vergilerin oranı ve bürokrasi de maliyette endirekt de olsa çok önemli bir rol oynar.

Hür teşebbüs yatırımları verimli ve kara yönelik olurlar.

Bunları analiz edersek, ham madde fiyatlarında önemli bir handikabımız yoktur.

Yatırımı önleyen, maliyetteki finans bedelinin getirdiği yüküdür. Ancak, bizce istihdam vergisinin brüt ücretin %35/40 civarında olmasını sağlamak çözüm olabilir. Bu şekilde kaçak işçi çalıştırma ve kayıt dışı ekonomiye kaçma ihtiyacı önlenebilir.

Finans masrafları veya başka bir deyimle paranın fiyatı olan faiz, Bosna Hersek'te aşırı yüksektir. Pazarlama satış ve nakliye ücretlerinde herhangi bir problem olduğunu zannetmiyoruz. Gelir vergilerin oranı ise makul seviyelerdedir. En adil vergi; tüketici vergisi, yani KDV'dir. Her vatandaşı vergi mükellefi yapar.

Önlemlerin Uygulanması

Bürokrasiyi ağırlaştıran ve memuru korkutan teftiş mekanizmasıdır. Teftiş ihbara dayanmalı, mesnetsiz ve haksız ihbar da şiddetle cezalandırılmalıdır.

Bilmek başka, yapabilmek başkadır. Hükümet ve devlet idare mekanizması bu önlemlerin en iyilerini

bilmektedir. Radikal operasyon, siyasi itimatsızlık da oluşturabilir. Risklidir. Ancak bazı riskleri almamakla statüko muhafaza edilir. Sıçrama şeklinde gelişme bazı riskli radikal önlemleri cesaretle alabilmeye bakar. Kolay değildir.

Gelişmişlikte AR-GE Çalışmaları

AR-GE'sini kuramamış bir ülke, diğer ülkelerle bilgi ve ürün alışverişinden çok, devamlı olarak bilgi ve ürün alımına zorlanmakta ve hep gelişmiş ülkelere tek taraflı muhtaç duruma düşmektedir. Gelişmiş ülkelerin bu karları, başta gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelere kredi vermek suretiyle yüksek karla sattıkları yatırım mallarından meydana gelir.

Fakir ülkeler ömürleri boyunca zengin gelişmiş ülkelere muhtaç olduklarından pahalı fiyatlarla aldıkları mal ve hizmetlerin borçlarını ve bunların faizlerini zamanında ödemeye mecburdurlar ve öderler.

Ödeyemedikleri takdirde ellerindeki doğal kaynakları değerlerinin çok altında bu ülkelere satarlar veya politik ödünler verirler. Güçlünün güçsüzü sömürmesi olan tabiat kanunu burada da hükmünü sürdürür.

Dost Ülkelerle Finansal Dostluk Bağları

Hükümetlerimiz bu olanakları en iyi şekilde değerlendirme zorunluluğundadır.

Özelleştirmede Vatandaşın Çıkarları

Cesur ve hatta cüretkâr bir iktidar, belirli bir para ve zaman sarfı ile bilimsel bir yöntemle halk kitlelerini bu yolda eğitebilir. Bu durumda baskı, bir süre içinde vatandaşın hükümete doğru gidecek ve özelleştirme gerçekleşebilecektir.

Özelleştirmenin işsizliği körükleyeceğini iddia edenler var. Özelleştirme başta bir ila iki yıl gibi kısa süreli bir işsizliğe neden olsa da, ekonominin toparlanması sonucu ülkede yerli yabancı sermaye ile yeni yatırımlar hızla gelişeceğinden işsizlik, bu süre sonunda yoğun bir eleman arayışına dönüşebilecektir.

Başka bir deyimle devlet kurumlarında az ve kaliteli yüksek gelirli elemanların, vatandaşın hizmetinde olmaları gerektiği bilincine erdirilmiş şekilde istihdamı sağlanmalıdır.

Serbest Rekabete Hazır Olma

Tüketicinin daha iyiyi daha ucuza alması serbest rekabet ile olur. Karşılıklı gümrük sıfırlanması bu işlemin en güzel ve işler enstrümanıdır.

Burada yazılanlar, tüm ilgililerin bildikleri ve çoğunlukla kabul ettikleri hususların ardışık bir şekilde sınırlanmasından ibarettir.

Ancak bilmek başka, yapabilmek ise daha başkadır.

Ülkemiz yüce çıkarlarının gerektirdiği eylemleri, tüm büyük partilerin bir uzlaşma ile devlet politikası haline getirmelerini sağduyu emrediyor.

Ekonomide Çıkış Yolu

Ekonomimizin durumu iç açıcı değil. Ancak ekonomi, şikâyet, ağlamak ve sızlanmakla herhalde düzelecek gibi görünmüyor.

Başta iş adamları, bürokratlar ve devlet adamları olarak daha çok çalışmamız lazım.

Hükümetlere karşı yıkıcı tenkitlerin de bizi doğru bir yere taşıması mümkün değil.

Vergi Denetim Sistemi

SSK vergi oranlarını ani ve anlamlı bir şekilde

düşürerek, vergi denetim sistemini yeniden organize ederek kaçak cezası arttırıldığında, vergi kaçırmak, alınacak riske değmeyecektir.

Vergi yaygınlaşınca birkaç yıl içinde oranların hafifçe yükseltilmesi daima mümkündür. Vergi oranlarının düşürülmesi ile ekonomi canlanır, yabancı sermayenin ilgisi artar, mutlak vergi gelirleri de azalmak yerine artış gösterir.

Yüksek vergi, az yatırım ve zincirleme olarak az istihdam, az üretim, piyasalarda hareketsizlik, neticede fakirlik yaratır.

Bir ülkede firmalar büyümedikçe yan sanayi ve hizmet sanayi körlenir. İstihdam, hareket ve bereket azalır.

Vergi oranlarını indirerek ekonomilerini düzeltmiş ABD, Meksika, İsrail örneklerinin başarıları ortadadır.

Acı İlaç Yerine Tatlı Reçeteler

SSK'nın yerini hür teşebbüsün sigortalarına terk etmesi ve herkesin mecburi olmakla birlikte dilediği sigorta şirketine bir taban esas alarak dilediği tavanla sigorta olması önemli bir rahatlık getirecektir. Bu şekilde özel sağlık kurumlarının gelişmesi, mevcut

resmi kurumların ise olayların zoru ile kendiliğinden özelleşmesi beklenebilir.

Nihayet sağlıklı şehirleşme için devlet arazilerinin planlanmış şekilde satışı çirkin yapılanma yerine düzenli bir şehirleşmeye yön verecektir. Yağma edilen devlet arazisi yerine, projesi, planı mevcut, altyapı ve proje bedelini içeren arsaların halka satışı düşünülebilir.

Yap-İşlet-Devret (YİD) sisteminin çalıştırılması ve daha aklımıza gelebilecek nice yöntemler kemer sıkmanın yerini alabilecek, acı ilaç yerini tatlı reçeteye bırakacaktır.

Bütün bunların gerçekleşmesi parlamentodan çıkacak çerçeve yasalarına ve bürokrasinin hızla kağıda döküleceği yönetmeliklere bağlı olacaktır.

Devlet, yönlendirici ve denetleyici rolünü oynamak üzere hızla yeniden yapılanmalıdır.

Ekonomiyi Düze Çıkaracak Fikirler

Devletin ihracatçıyı ve sanayiciyi desteklemekle işe başlanması aslında doğrudur.

Üretim ve İhracat

İhracat her üretici ve sanayicinin kısa zamanda geliştireceği bir iştir. İhracat, fiyat ve kalitede rekabetin yanı sıra tanıtım ve iyi dış ilişkiler gerektirir.

Web sayfası, katalog, numune, dış mümessillikler kurma veya dış ülkelerde acente arayıp bulma, bölgesel ve uluslararası fuarlara katılmayı, aktif satış ve pazarlamayı gerektirir. Bunun için hedef ülkeler belirlenerek ihracatçıların ve ekiplerinin oluşturulmaya hemen başlanması gerekmektedir.

Bu bakımdan ithalatı azaltmaya ve ihracatı da artırmaya yönelmiş sanayiciye de bazı teşvik imkanlarının tanınması, sanayi ve istihdamı canlandırmak için mutlaka gereklidir.

Vatandaşın bütçesinin elverdiği azami ölçüde parasını sarf etmesi ülke ekonomisinin yararınadır.

Devleti, bütçesini denkleştirmek için tasarrufa zorlamak doğru bir harekettir. Ancak vatandaşı kanımca imkanları içinde özellikle yerli malı kullanmak üzere masraf yapmaya teşvik etmek ekonomiyi canlandırıcı ve KDV mutlak gelirlerini artırıcı bir rol oynar. Bazı mallarda KDV oranlarının düşürülmesi kayıtlı ekonomiyi güçlendirecektir.

Turizm

Bosna Hersek'in kalkınması için turizm gelirleri çok önemlidir ve hızla döviz yaratacak en önemli “bacasız sanayidir”.

Turizm için gerekli olan doğal ve tarihi zenginliklerimiz vardır. İhtiyaç olan yeni turistik tesisler için yap-işlet-devret modeli süreçleri oldukça hızlandıracaktır. Dış tanıtımda devlet desteği elde edilebilirse turizm sektörü altın yumurtlayan tavuk olur.

Bilişim

“Sanayi Toplumundan”, “Bilgi Toplumuna” geçiş evresindeyiz. Avrupa Birliği tarafından başlatılan “Bilgi Toplumuna Dönüş” çalışmaları ve tüm dünyada bilişim teknolojilerinin önemi her geçen gün artmaktadır. Artık fabrika ve maddi üretim ülke ekonomisinin temel faktörü olmaktan çıkmıştır. Bilişim çağında bilgi ve hizmet ürünleri önem kazanarak, maddi üretim, yerini düşünce üretimine bırakmıştır.

Teknolojiye yatırım yapan ve bu alanda gelişme gösteren ülkelerin ekonomik yönden daha gelişmiş olduklarını ve daha az dışa bağlı kaldıklarını görmekteyiz. Bu durum, teknoloji ve teknolojinin

evrensellesmesini sağlayan bilişim teknolojilerinin önemini bize gayet açık bir şekilde göstermektedir.

Bosna Hersek bu sektörde önemli bir potansiyele sahiptir ve Bilişim sektöründe yapılacak teşvik, destek ve yatırımlar ÷lke ekonomisine ciddi katma değer sağlayacaktır.

NATO Çerçevesinde Savunma Sanayisi

Savunma sanayisi genel itibarıyla devletin savunmasının yanı sıra, devletle ilgili sosyal ve diğer alanlarda çok önemli rol oynamaktadır.

Bu sektör, bir ÷lkenin toplam teknolojik gelişiminin temelini oluşturan, teknolojik ve teknik icatların ve yeniliklerin gerçekteştiği bir sektördür. Dolayısıyla ürettiği teknolojisi ile sektör sadece kendisine hizmet etmemektedir.

Modern ve gelişmiş savunma sanayi sektörü, ÷lkenin ekonomisine son derece önemli ticari ve finansal etkiler yaratan bir üretim potansiyelini oluşturmaktadır. Bu etkileri istihdam, ihracat, uluslararası düzeydeki ilgili şirketlerle entegrasyon vs. ile büyük fırsatlar yaratmaktadır.

Potansiyeli ile (beřeri, teknolojik, organizasyon ve

maddi potansiyel), bu sektör devletin güvencesidir ve doğrudan yarattığı etkileri ile birçok diğer devlet ve sosyal süreçler için olumlu ortam yaratmaktadır.

Genelde bu sektör çalıştırdığı insan sayısı ve yarattığı farklı potansiyeller yoluyla, sosyal istikrarın önemli bir unsurunu oluşturmakta ve böylece sosyal fayda sağlamaktadır.

Bir ülkenin başarısının temelinde genelde hükümet, ekonomi ve eğitim arasındaki güçlü ve işlevsel bağlantı bulunmaktadır. Savunma sektörü ise, bu üçgenin gerekliliğini en iyi gösteren bir iş ya da sanayi alanıdır.

Diğer taraftan bakacak olursak bir ülkenin sürdürülebilir kalkınması, ekonomi ve güvenliğin sıkı tutulmasına bağlıdır.

Savunma sanayisi kadar güvenliği ve ekonomiyi birbirine bağlayan başka bir sektör yoktur.

Tasarruf Ekonomisi

Şimdi de devlet sarfiyatlarında tasarrufa gitmenin olumsuz yanlarını irdeleyelim.

Devlet Yatırımlarında Tasarruf

Devlet yatırımlarında yapılacak tasarruf öncelikle iş hacmini azaltacaktır. Bunun sonucunda ülke içindeki istihdam hacmi düşecektir. Azalan iş hacmi KDV'den başlayarak gümrük, istihdam, kurumlar ve gelir vergilerini dolaylı da olsa düşürecektir.

Diğer taraftan tasarruf neticesi azaltılacak yatırımlar yarının üretim ve gelirini bir anlamda ipotek altına almış olacaktır. Bu yatırımların ileride getireceği ekonomik büyümeden ülke mahrum kalacaktır.

Özel sektörde ise durum bundan pek farklı olmayacaktır. Birkaç örnek vererek özel sektörün tasarruflarının ülkeye ve devlete nelere mal olabileceğini düşünelim. Bir an için tüm halkımızın aşırı bir tasarrufa riayet etmeye başlayacağını farz edelim. Doğal olarak bu tasarrufa, kısılacak masraflardan vazgeçmekle başlanacaktır.

Tasarruf Silsilesi

Bir yıl için modaya uymayı öngörmeyip geçen yılki giysilerimizle idare ettiğimizi, berbere 15 gün yerine 45 günde bir gittiğimizi, balık, et, tavuk yemekten tasarruf maksadıyla kendimizi alıkoyduğumuzu, lokanta, eğlence, dinlenceden ve çiçek almaktan vazgeçtiğimizi düşünelim. Tekstil endüstrisi kadar, gıda endüstrisi, et balık, seçkin yiyecek maddeleri

sanayi ve onun kadar da lokanta, otel, dinlence yerleri zarara uğrar kapanır, istihdam azalır. Sosyal problemler hatta patlamalar beklenir.

KDV ve SSK vergileri ayrıca kurumlar ve gelir vergileri azalır. Sarfıyatın iç kaynakları tüketeceği teorisi yüzyılımızda iflas etmiştir. Yeni teknolojilerin kaynakları telafi edeceği artık deneyimle kanıtlanmış bulunmaktadır. Yeni teknolojiler ise eğitim ve araştırma geliştirmenin, bunlar da ekonomik gelişmenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu bakımdan ekonomide canlanma dış ticaret dengesinin oluşturulmasının yanında sarf ve dolayısıyla üretim ekonomisinin geliştirilmesine bağlıdır.

Ülkemizde gerek eğitimli insan gerekse zengin doğal kaynaklar mevcuttur. Hüner, bunları ihracata yönlendirmede, tüketimi ve buna bağlı olarak üretimi hızla artırabilmektedir.

Tüketiciyi Korumaya Yönelik Tedbirler

Tüketicinin korunması olayı gelişmiş ülkelerde uzun yıllardan itibaren ele alınmakta olan bir konudur. Burada kritik olan nokta şudur ki, aslında tüketicinin korunması, üreticinin korunması anlamına gelmektedir.

Üretici kullanma hatalarının dışında bütün hatalardan sorumludur. Bunları onarmak için gerekli satış sonrası örgütü de kurmak durumundadır.

Devletin Standartlar Öngörmesi

Devlet bir mal veya hizmette standart adı verilen kabul edilebilir kalite alt düzeyini tayin ve tespit eden ve denetleme yapan bir otorite olmaktan öteye gidemeyecektir.

Bunun yanı sıra tröst ve katre denen tekelleri önlemek devletin görevlerindedir. Tüketiciyi koruyacak tek mekanizma kanımca serbest pazarın oto kontrolüdür.

Tüketicinin Bilgilendirilmesi

Kalitenin yanı sıra, ürünün kullanım bilgisinin kullanıcıya aktarımı ve kullanıcının satıcı tarafından eğitimi, gerekli bir koşuldur. Kalitenin ve kullanım eğitimi olanaklarının yanı sıra, tamir bakım servislerinin mevcudiyeti ve ömrü tükenen ürünün değerlendirme olanaklarının verilmesi tüketiciyi koruyacak öğelerdir.

Tüketiciyi yüksek fiyat ve kalitesizliğe karşı koruyacak en etkin araç serbest pazar rekabeti ve eğitimidir.

Kalitesiz veya aşırı pahalı malın satışının azalması ve yok olması ancak serbest rekabet mekanizması ile mümkün olabilecektir.

Tüketici Rekabetle Korunur

Tüketicinin korunması kaliteli üretim olanaklarına bağlıdır. Günümüzde pazarlama ve satış, üretim kadar önemli hale gelmiştir. İşletmelerin yönetiminde mühendis kökenli pazarlama eğitimi görmüş kimselere gereksinim vardır.

Kaliteli Mal ve Hizmet Üretimi

Bugün için üretim kurumlarının yönetiminde işletme ve finans konularında uzmanlığı olan kişilerin bulunmasında sayısız yararlar görülmektedir.

Ancak ister özel, ister kamu olsun, bir iktisadi ve ticari kurumda ana gaye “kar”dır. Bunu da açıkça belirtmekten insanlar kesinlikle çekinmemelidir.

“Hizmet” amacı vakıf, dernek gibi müesseselerde geçerli olabilir. Kaliteli üretim “kar” amacını yerine getirmek için gerekli bir enstrümandır. Ancak yeterli değildir. Yeterli duruma getirilmesi için maliyeti düşürebilme olanakları araştırılmalıdır. Kurumların ürettikleri mal ve hizmetleri satarak kar edebilmeleri

için rekabetin gerektirdiği kalite ve fiyatı tutturabilmeleri önemlidir.

Özellikle açılmakta olduğumuz dünya pazarlarına ürünlerimizi satabilmemiz kalite ve fiyat bakımından rekabet edebilmemize bağlıdır. Ancak bu da yeterli değildir. Kalite ve fiyatımızın rakip ürünlere göre daha elverişli olduğunu ilan etmemiz, tanıtımı en iyi şekilde yapmamız gerekir.

Rekabette Engeller

Ülkemizin bu bakımdan rekabet şansı nasıl olmalıdır sorusu akla gelebilir. Bu konuda üç ana engelimiz vardır. Rekabette şanslı olmak, üretimdeki girdi şartlarına bağlıdır. Girdilerimizin fiyatları rakiplerin girdilerine göre daha kötü ise rekabet şansımız azalır. Dolayısı ile birinci engelimiz üretimde girdilerimizin yüksek maliyetidir.

İkinci ana engelimiz pazarlama tekniklerinin uygulanma-sındaki zayıflığımızdır. Pazarlama, ürün fikri ile başlayan, piyasa araştırma ile devam eden, üretim hariç tanıtım, dağıtım, satış, para tahsilatı, satış sonrası servis ve ömrünü tüketen ürünün değerlendirilmesine varan bir uygulamalar zinciridir. Bu konuda yeterli olmadığımız, özellikle tanıtımda

büyük bir problemimizin olduğu kesindir.

Üçüncü en önemli engelimiz ise girişimcilik, işletmecilik ve yönetim bilgilerine hakim olmayışımız ve bunları gereğince uygulayamayışımızdır. Yönetim, teknik bir bilimdir. Bunu yeni yeni kavramaya başlıyoruz. Üretim teknolojilerini alırken cömert davranıyor, yönetim tekniklerinin alınmasına ise gerek duymuyoruz.

Tüketici bugün bir uluslararası mal arzıyla karşı karşıyadır. Fiyat ve kaliteyi seçmek onun elindedir. İşletmelerimizin ana hedefi olan “kar”ı meydana getirmek için rakip ürünlerle rekabet etmemiz gerekir.

Kalitenin Anlaşılması

Burada iki yol vardır. Birincisi ürün standartlarını saptamak ve veya benzeri bir kurumdan ürün kalitesinin yeterliliğini tescil ettirmektir. Ürün kalitesinde aranan şartlar, fonksiyonunu yapmasının yanı sıra sağlamlık ve ömrü, sağlığa ve çevreye zararlı olmayışı ve estetiğidir.

İkinci koşul ise denetimdir. Avrupa Birliği'ne girsek, rekabet gücümüz daha fazla olur. Zira engellerimizden eşit girdi şartları kurulur. Kredi faizleri, finans olanakları, enerji fiyatları düşer.

Yabancı sermaye gelişi tabana yayılmış şekilde yani çok sayıda belki değeri daha düşük miktarda fakat tutarda daha fazla gelir, iyi yönetim için gerekli teknoloji, bilgi ve iletişim artar.

Yap - İşlet Devret Modeli

Bundan bir süre önce ortaya atılmış bulunan yapı-şlet-devret (YİD) modeli uzun süre tüm dünyada olumlu yankılar uyandırmış, birçok ülke tarafından da yatırımda uygulama yöntemi olarak seçilmiştir.

YİD; gelişmiş ülkelerinin yanı sıra tüm kalkınmakta ve gelişmekte olan ülkeler bu sistemden uzun süre sitayişle bahsederek yatırımcı arama yoluna gitmişlerdir.

Bu yöntem gereğince yatırım yapmak üzere ülkemize tüm gelişmiş ülkelerden yatırımcı heyetlerinin ziyaretleri olmuştur. Hatta bir kısmı ile niyet mektupları, anlaşma imzalanmış, merasimler yapılmış, konular basına yansımış olabilir. Bu girişimlerden bugüne kadar ülkemizde elde edilen sonuç önemli olmaktan uzaktır.

Yap-İşlet-Devret (YİD) Yatırımları

Yöntem; yapılacak yatırım geliri ile kendini, yani yatırılacak anapara ve faizi kabul edebilecek bir süre

içerisinde ödeyebilmesidir. Başka bir deyimle devlet, ülkesinde mevcut bir pazarın varlığını saptayarak bazı teşvikler (arsa tahsisi, ucuz kredi, yatırım indirimi, vergi istisnası gibi) vererek bu pazara yönelik yatırımları cazip hale getirir. Yatırımcıya, yapılacak tesis için bazı koşullar koyar. Yatırımcı bu koşullar karşısında yatırımının fizibilitesini yapar. Bazı garantilerin bulunmasını gözler. Bu konuda devlete beyan edilecek bir fiyatın bahis konusu olmaması gerekir.

İşletmenin yatırımın anapara ve faizlerini ödeme sorumluluğu yatırımcının bilgi, deneyim, basiret ve becerisine bağlıdır. Burada yatırımcılar arasında bir seçim yapılması bahis konusu ise kanımca en kısa devir periyodu ana koşul olarak kabul edilmelidir.

YİD'de başarı için yatırımcı adaylarının değerlendirmesinde, belirli şartları gerçekleştirmek üzere kurulacak tesisin, devlete geri devir müddetinin kısıllığı esas alınmalıdır.

YİD Yatırımlarının Başarı Nedenleri

Ülkemizde yapı-işlet-devret modeline uygun yatırımların oldukça çok olduğunu düşünüyoruz. Bunlar başta turizm yatırımlarıdır. Başarı, gerekli koşulların büyük oranda yerine getirilmesinin sonucu

olacaktır.

Ülkemizde oldukça büyük bir turizm potansiyeli olduğunun farkındayız. Bu potansiyelin mevcut olduğu ana bölgeler saptanmalıdır. Bu bölgelerde kurulacak tesislerin miktar ve tipleri mevcut potansiyele uygun olarak belirlenmelidir. Örneğin 3, 4, 5 yıldızlı otellerin kapsamaları gereken tesisler ve özellikleri saptanmalıdır. Bundan sonra devlet, arazi tahsislerini ve bunların yanı sıra daha önce sayılan teşviklerin bir kısmını yatırımcı adaylarına sunmalıdır. Yatırımcı adayları bu durum karşısında kendi projelerini optimum maliyetle gerçekleştirecek şekilde fizibiliteleri yaparlar ve bu yatırımın 49 yıl gibi bir süre içinde kendilerini en karlı olarak ödeyecekleri kanaatine vararak müracaatta bulunabilirler.

Değerlendirmede esas, devir müddeti olmalıdır. Yatırımını devlete en kısa sürede devredebilecek yatırımcıya tahsisin yapılması adil olan en uygun yöntem olacaktır. Yapılacak tesisin koşulları belli olduğuna göre bunu en düşük fiyata mal edip en iyi şartlarla işletip en kısa zamanda amorti etme durumunda olan, bilgili, deneyimli, becerikli şirket yatırımı yapma hakkını kazanmalıdır.

Tabiidir ki olur olmaz, bilir bilmez insanların veya

kurumların bu tür işlere girmelerini önleyecek baştan bir “koşullu ön değerlendirme” sistemi de konulmalıdır. Örneğin tesisin mimarı, inşaatçısı, işletmecisi için belirli deneyim ve referans karşılığı bir seçim yapılabilir. Tesisi müddeti içinde bitirmeyenler için finansal şartlar da konabilir.

YİD’le Gelen Yabancı Sermaye

Dünya para piyasalarında her an el değiştiren 100 trilyon dolardan fazla rant arayan para mevcuttur. Bu uluslararası para özellikle YİD türü verimli işlere yatırım imkanları aramaktadır.

YİD aslında yabancı sermaye demektir. Yabancı sermaye politik ve ekonomik istikrarı olan ve gerekli kolaylıkları gösteren ülkelere yönelir.

YİD, aslında devlet arazisi üzerinde kurulacak bir tesisin yatırımcı tarafından kurulduktan sonra işletilmesi ve bir süre sonra devlete devredilmesidir.

YİD’de ana koşul, üretilecek mal ve hizmetin satış fiyatı ve devir zamanına kadar geçecek süredir. Ürünün fiyatının ancak kamuyu ilgilendirdiği takdirde belirlenmesine gerek duyulmalıdır.

Yatırımın maliyeti aslında yatırımcının dışında kimseyi ilgilendirmemeli, yatırımcı ise özel haller dışında bir devlet garantisi istememelidir. Böyle bir yatırım yapmak isteyen kişinin konuyu devletle günün şartlarına göre müzakere edip hızla sonuçlandırması beklenmelidir.

YİD ve Özelleştirme

Her yeni yıla umutla girmeye mecburuz. İşin felsefesini kurup düşünmeye ve çözüm aramaya çalışmalıyız. Hedef aslında vatandaşımızın mutluluğunun tesis edilmesidir.

Mutluluğa erişmek için, vatandaşımızın ileri standartlı bir gelir getirecek işi; barınma, dinlenme ve dinlencesini sağlayacak bir konutu olması temel şartlardır. Bunun yanı sıra sağlıklı uzun ömür, mutluluk için vazgeçilmez bir koşuldur.

Yüksek gelirli işler yani kaliteli bir istihdam için yatırım ve eğitim, uzun ömür ve sağlık için ise asgari stres oluşturacak tüm dinlence ve sağlık gereksinmelerine haiz bir barınma ortamına ihtiyaç vardır.

İstihdamın ana koşulu olan yatırım, istikrarlı bir ortamda ve bunun sonucu olarak sağlam bir

ekonomik çevrede yeşerir ve gelişir. Aslında istikrarlı ortam ile sağlam bir ekonomi birbirinin türevidir.

Sağlam bir ekonominin ana şartı denk bir bütçedir. Bütçenin dengesi gelirleri artırırken giderleri azaltmakla oluşur. Gelirleri artırmak için vergi zamları yatırımı korkutur. Vergi gelirlerinin mutlak artışı verginin yaygınlaşması ile mümkündür. Vergiyi yaygınlaştırmanın ana öğeleri vergi oranlarını düşürürken vergiyi tüketim noktasından toplayabilmektir.

Yatırımların Devlet Bütçesi Dışına Çıkarılması

Yatırım, vergi oranlarının düşmesi kadar rekabet ortamını hakça oluşturmakla mümkündür. Rekabet ortamı girdilerde rakip ülkelerin şartlarını sağlamakla adil olur. Vergiyi, oranları düşürmekle yaygınlaştırmak uzun vadeli bir süreçtir.

Hakça ve etkin denetim bu konuda başarının ön şartıdır. Yaygınlaşan vergide artış hızı yavaş ancak emindir. Bu uzun vadeli süreç bütçeyi dengelemeye yeterli olmayacaktır.

Bütçenin giderlerinde tasarruf şarttır. Ancak bu tasarrufun ülke ekonomisinin büyümesine engel teşkil etmemesi gerekir. Bütçe giderlerinin en büyük

gedikleri borçlar ve faizleri, yatırımlar, Kamu iktisadi İşletmeleri'nin açıkları, memur maaşları ve cari giderlerdir.

Borç ve faizlerde konsolidasyon ülkeyi ekonomik felakete götürür. Bu bakımdan bu kalemin göz ardı edilmesi mümkün değildir.

Yatırımları kıstak ülkeyi fukaralığa götürür. İlerinin devlet gelirlerini ipotek altına alır. Tek çözüm, yatırımları devlet bütçesi dışına çıkarmaktır. Bunun için ana yol yap-işlet-devret (YİD) yönetimini hızlı uygulanabilir bir şekilde oturtmaktır.

İhale kanununun kabul edilmiş olması büyük bir ilerlemedir. Boşnak-Hırvat Federasyonun'da taslak kanun 11 Nisan 2014'te, Republika Srpska'da 22 Kasım 2011 ve Brčko'da 10 Şubat 2010 yılında imzalanmıştır. Ancak uygulama kararları için “Siyasi kararlılık şarttır. Siyasi kararlılıkta zafiyet YİD sistemini işlemez hale getirebilir.”

Özelleştirme ve YİD sonucu devletin ekonomideki fonksiyonu azalacaktır. Daha az fakat daha yüksek ücretli memur kadrolarını oluşturup, daha küçük ancak daha yüce bir devleti yapılandırırken maaş giderlerinin mutlak olarak azalması bütçenin dengelenmesine yardımcı olacaktır.

Ekonominin önemli bir dayanağı döviz rezervlerinin artışıdır. İhracatı geliştirirken ithalatı dengeleme serbest pazar ekonomisiyle mümkündür. Gümrük Birliğine giriş aşamasında Bosna Hersek ekonomisinin bu nedenle uğrayabileceği zararların AB tarafından telafi metotları bilinçli ve bilgili bir müzakere sistematiği ile mutlaka sağlanmalıdır.

Rant Gelirlerinin Frenlenmesi

Yatırımları teşvik etmenin bir önemli yolu devletin rant gelirlerini frenlemesidir. Yukarıda belirtilen önlemlerin alınması ile denkleşmeye yüz tutacak bütçenin buna imkan verebileceği kanısındayım.

Hazinenin gibi görünen vatandaşın arsalarının satışı ile elde edilecek gelir, toplu konut yapımına tahsis edilmelidir. Aslında bu gelir inşaat yapımı ile satışı arasında ortaya çıkacak nakit dengesini karşılayacak, bu açık kapandıkça fonlar vatandaş yararına bütçe sarflarına hasredilecektir.

Her türlü barınma, dinlenme ve konforlu yaşam koşullarını içeren sitelerin hür teşebbüs tarafından yapılması elzemdir. Küçülen fakat yücelen devlet, gelir ve fonlarını iç ve dış güvenliğe ve ayrıca eğitime, sağlığa ve altyapıya hasrederken bunların

paralel şekilde özel sektör tarafından yapılmasını da teşvik etmelidir.

Devletin ekonomi içindeki aktivitesinin azalması rüşvet iddialarını minimuma indirecek, artan memur maaşları devleti daha sağlam ve güçlü temellere oturtacaktır.

Ekonomisi büyüyecek ülkemizde gelir dağılımındaki dengenin tesisi hakça vergi ve borsalar kanalı ile mümkündür.

Tasarrufların borsaya akması sanayimizi güçlendirecek, yatırım ve istihdamı artıracaktır.

Bu mutluluk döngüsü bir hayal değildir. Demokratik bir ortamda gerçekleştirilebilmesi cesaret ve cüret ister.

Hükümetlerin bu cesaret ve cüreti göstereceğine inanmak istiyoruz.